

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Doct. Martini Lvtherii Avgvstiniani Theologi Synceri
Lvcvbrationvm Pars Vna, quas ædidit usq[ue] in annum
præsentem XX. Catalogum earu[m] uersa tibi pagina
indicabit. Alio Tomo, Domino Volente, ...**

Luther, Martin

Basileae, 1520

VD16 L 3411

Desyderii Erasmi Ad Reverendissimvm Mogvntinensivm praesulem,
at[que] illustrissimu[m] principem epistola, non nihil D. Martini Lutheri
negocium attingens. S.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34878

AD
LECTORIBVS CHRISTVM VIVERE.

Pistolam D. Erasmi Roterodami, ad Reuerēdis-
simū dominū Archiepiscopū Moguntinū, cum
uideremus typis excusam, germanice quoq; uer-
sam, passim auidiſſime legi, nec latere dignam,
uolebant quidē boni uiri ſupprimendā, Verum
ego æque bonorum uirorū iuxtaq; eruditorum
prudētiori, ni fallar, uſus conſilio, Quod uide-
retur nō parum gratiæ ſubſidiq; præbitura, non
tam Martino noſtro, q̄ inuictiſſimæ ueritati, in
plateis non iam angulis clamitanti, Eam operis
fronti aſſigere curauī, ut habeant cordati candi-

dīq; Lectores, quo firmentur chriſtiano iudicio ſuo, uel inuidī obtrectatores
quo in Chriſto erudiantur, ſi uelint. Saltem obtinere cupimus apud omnes li-
teratos, quatenus ſibi temperent, ne ignorata damnent. Legant primū, ablega-
ta tamē perturbationis uehementia, & tum agnita bona amplectant & teneant,
Mala ſi quæ deprehēderint uel infirma, chriſtiana manſuetudine corrigant &
euerant. Tu candide lector boni cōſulas, & literarij ſtudiij clariffimos ambos
ſtrenuiſſimoſq; duces æuo noſtro dia ualere ꝑficereq; uelis. Ac Deū op. max.
pro eis iugiter dignis orationibus interpellare non ceſſes, Vale.

DESYDERII ERASMI

AD REVERENDISSIMUM MOGVNTINENSIVM
præſulem, atq; illuſtriſſimū principem epiſtola, non nihil D. Mar-
tini Lutheri negociū attingens. S.

EVERENDISSIME Præſul, & idem Illuſtriſſime
Princeps, redditū eſt mihi celſitudinis tuæ munus, mate-
ria iuxta atq; opere uiſendū & inſigne, dignum quidem
quod a tali principe mitteretur, ſed haud ſcio an dignus
Eraſmus ad quē mittereſ, quē magis cōuenit uitreis aut
Samijs, q̄ auro cælatiſ poculiſ bibere. Quod ſi calix ui-
treus miſſus fuiſſet, tamē mihi inter ea quæ maxie ſunt
in delitijs reponereſ, ul' ob id ipſum, quod ab Heroe lon-

ge optimo ꝑfectus fuiſſet. Cōmendauit autem mihi nō mediocriter munus
per ſe gratiſſimū Huttenus noſter, qui docuit appellari poculū amoris ceu gra-
cijs ſacrum, ob id opinor, quod cum uelut oſculo ſibi committuntur, e duobus
fiat unum, addit, eam in eſſe uim, ut qui ex hoc biberint, tenaciſſima quadā be-
nevolentia conglutinent. Huius rei periculū facere uolens, reuerēdiſſimo do-
mino D. Guilielmo Cardinali de Croy, cum hiſce diebus inuiſeret bibliothe-
cam meā, e tuo poculo præbibi, & ille mihi uiciſſim. luuenis eſt longe felicif-
ſimus, & cuius indoles non uideatur indigna tanta felicitate. Sed doleo ſerius
fuiſſe redditū. Nuper em̄ theologi Louaniēn. mecū redierūt in gratiā, hac lege
a ij ut illi

Cardinalis
de Croy.

a ij ut illi

EPISTOLA D. ERASMI AD

ut illi cōpescerent obrectatrices linguas, quas excitassent, ego pergerem cōhibere calamos meos, quantū esset in me. In eo cōuiuiō (nam hic nihil sacrum absq; cōpotatiōe) produxissē tuum poculū, si mihi fuisset, ex quo si bibissent singuli, fortasse melioribus auspicijs coisset nostra cōcordia. Nunc ex epistola, nescio qua, parum bene itellecta, & peius interpretata, male facta gratia, sic dissilijt, ut post breuem tranquillitatē seuior etiā tempestas coorta uideret, nec dubito quin hæc omnia gerant artificio satanæ, cui nihil inuisius est, christianorum inter ipsos cōcordia, eoq; modis omnibus conatur, & uitā & studiorū tranquillitatē, aliquo pacto turbare, idq; facit pietatis pretextu, quo magis etiā noceat. Qua de re si Reuerēdissime D. T. per negociorum undas uacaret, sunt quæ mea refert illam scire, ac fortassis ipsius quoq; certe bonarū literarum inter est, quibus æquū est optimos quosq; aduersus pessimos fauere. Primū illud est præfandū mihi neq; cū Reuchlini negotio, neq; cum Lutheri causa quicq; unq; fuisse cōmune. Cabala & Thalmud, quicquid hoc est, meo animo nunq; arrisit. Consiectatiōes illæ uirulentæ inter Reuchlinū, & hos qui Iacobo Hochstrato fauebant, mihi maiorē in modum displicuerūt, Lutherus mihi tam ignotus est, q̄ qui ignotissimus, cuius libros nondum uacabit legere: nisi quod carptim degustauī quædam; si bene scripsit, nihil mihi debetur, sin secus, nihil est quod mihi imputet. Illud uideo, ut quisq; uir est optimus, ita illius scriptis minime offendī, nō quod probent omnia, opinor, sed quod hoc animo illum legant, quo nos legimus Cyprianū ac Hieronymū, immo etiā Petrū Lombardum, Nimirū ad multa cōiuentes, Libros Lutheri æditos dolebam, & cū cepissent, primū ostendī libelli, nescio qui, pro uiribus obstabā ne æderent, præcipue quod uererer, ne quid tumultus ex his oriretur. Scripserat ad me Lutherus epistolā bene christianā, mea quidem sententiā, & respondi obiter, admonens hominē, ne quid seditiose, ne quid in Rhomanū Pontificem, ne quid arrogantiū, aut iracundiū scriberet, sed doctrinam euāgelicam, animo sincero, cum omni mansuetudine prædicaret. Id feci ciuilitē, quo magis proficerem. Addidī hic esse qui illi fauerēt, quo magis ad horum iudiciū sese accōmodaret, hæc quidem stultissime sic interpretati sunt, quasi Lutherō fauerem, cum istorum nemo hominē adhuc monuerit, ipse solus admonuī. Ego Lutheri nec accusator sum, nec patronus, nec reus: De spiritu hominis nō ausim iudicare, Est em̄ difficillimū, præsertim in partem peiorem. Et tamē si illi fauerem, ut uiro bono, qd fatentur & hostes; si ut reo, quod iuratis & iudicibus permittūt leges; si ut oppresso, quod dicat humanitas, ab his qui simulato prætextu deuotis animis tendunt aduersus bonas literas, quæ tandem esset inuidia, modo ne me causæ admiscerem? Postremo christianum opinor sic fauere Lutherō, ut si innocens est, nolim improborum factionibus opprimi, Si errat, uelim sanari, non perdi. Hoc enim magis congruit cū exemplo Christi, qui iuxta prophetæ testimoniū, linum fumigās nō extinxit, neq; baculum confractū cōminuit. Optarim peccus illud, quod uidetur habere præclaras quasdam scintillas euangelicæ doctrinæ, non opprimi, sed correctū uocari ad prædicationē gloriæ Christi. Nūc Theologi quidā, quos ego noui, nec admonent nec docent Lutherum, tm̄ in sanis clamoribus ad populū traducūt hominē, & uirulentissimis obrectationibus latrant, nihil habentes in ore, præter hæresis & hæreticum. Negari nō pōt, hic clamorū fuisse apud populū odiosissime, ab his qui libros Lutheri nōdum uiderāt: cōpertū est quosdā nominatim damnasse, quæ nō itellexerāt. Quorū illud unum est, Lutherus scripserat, nos nō teneri ad confitendū peccata mortalia

Lutherus Erasmo ignotus

Vir optimus non offendit.

Has epistolas uidei Farragie Erasmo.

Martinus uir bonus.

Fauendum omni homini.

Non lecta damnantur.

talia nisi manifesta, sentiens manifesta, quæ nobis essent nota. Id quidam Carme-
 lita theologus sic interpretas, quasi manifesta essent, quæ palam essent admissa,
 uociferatus est miris modis in re non intellecta. Cõpertum, ab his damnata, ut hæ-
 retica, in libris Lutheri, quæ in Bernhadi, Augustiniciq; libris, ut orthodoxa,
 immo & pia leguntur. admonui eos in initio, ut ab huiusmodi clamoribus tẽpera-
 rent, sed scriptis potius, ac disputatiõibus rem agerent. Primũ non esse publice
 damnandũ, quod non esset lectũ, immo quod non expensum, non em̄ dicam non in-
 tellectũ. Deinde theologis indecorũ esse, quicquid per tumultũ agere, quorũ iudi-
 cium oportet esse grauissimũ. Postremo non facile debacchadũ in eũ, cuius uita
 p̄bare ab omnibus. Deniq; fortassis non esse tutũ attingere talia, apud p̄miscu-
 am multitudinẽ, in qua sunt multi quibus ualde displicet secretorũ peccatorum
 confessio. Hic si audiant esse theologos, qui negant oportere cõfiteri omnia cri-
 mina, facile arripiant unde cõcipiant p̄uersam opinionẽ. Cũ hoc idem uideretur
 cordatissimo cuiq; quod mihi uidebat. Tũ ex hac amica admonitiõẽ conce-
 perunt suspitionẽ, libros Lutheri magna ex parte meos esse, & Louanij natos,
 cum in his nec apiculus ullus sit meus, aut me cõscio, aut uolente aditus, & tñ
 hac falsissima suspitiõẽ freti, citra ullam exostulationem excitarunt hic multas
 tragœdias, quibus adhuc in uita nihil uidi furiosius. Ad hæc eũ theologorũ sit
 p̄priũ docere, nunc uideo multos nihil aliud agere, nisi ut cogant aut perdant
 & extinguant. Cũ Augustin⁹ nec aduersus Donatistas quidẽ, non hæreticos mo-
 do, uerum etiã sæuissimos latrones, p̄bat eos qui cogant tñ, non etiam doceant.
 Sed homines quos maxime decebat mansuetudo, nihil aliud sitire uidentur, q̄
 humanũ sanguinẽ, tñ in hoc inhiant ut capiant, ut perdat Luther⁹. Atqui hoc
 est carnificẽ agere, non theologũ. Si se magnos Theologos uolunt ostendere
 cõuertant iudeos, cõuertant ad Christũ a Christo alienos, emendat publicos
 Christianorũ mores, quibus nihil est corruptius, ne apud Turcas quidem. Quo
 pacto æquũ est, ut rapiat ad pœnã, qui primũ p̄posuit disputadã, de quibus in
 omnibus Theologorũ scholis semp est disputatũ. Cur affligi debet, qui cupit
 doceri, qui se submittit iudicio Romanæ sedis, qui se cõmittit iudicio uniuersi-
 tatũ. Quod si se non credit manibus quorũdã, qui illũ mallent extinctũ, uirum
 probũ, mirũ uideri non debet. Spectandi in primis sunt huius mali fontes. Mũ-
 dus oneratus est cõstitutionibus humanis, oneratus est opiniõibus & dogma-
 tibus scholasticis, oneratus est tyrannide Fratrum Mendicantiũ, qui cũ sint fatel-
 lites sedis Romanæ, tñ eo potentia ac multitudinis euadunt, ut ipsi Romano
 Ponti, atq; ipsis adeo regibus sint formidabiles, his cũ pro ipsis facit Pontifex
 plus q̄ deus est. In his quæ faciunt aduersus eorũ cõmodũ non plus ualet q̄ somni-
 um. Non damno omnes, sed plurimi sunt huius generis, qui ob quæstũ ac tyran-
 nidẽ data opera illaqueant cõscientias hominũ, iam cõperant nihil prædicare ni-
 si sua noua, & subinde impudentiora dogmata, de indulgẽtijs sic loquebantur,
 ut nec idiotæ ferre possent. His & huiusmodi multis rebus paulatim euanesce-
 bat uigor euangelicæ doctrinæ, & futurũ erat, ut rebus semp in deterius pla-
 bentibus, tãdẽ p̄fus extingueret illa scintilla Christianæ pietatis, ut non redac-
 cendi poterat extincta charitas. Ad ceremonias plus q̄ iudaicas summa religi-
 onis uergebat. Hæc suspirant ac deplorant boni uiri, Hæc ipsi etiã Theologi non
 Monachi, & monachi quidã in priuatis colloquijs fatent. Hæc opinor moue-
 runt animũ Lutheri, ut primũ auderet se quorũdã intolerabili impudentia op-
 ponere. Quid enim aliud suspicor de eo, qui nec honores ambit, nec pecuniã
 cupit. De articulis quos obiicitur Luthero, in p̄sentia non disputo, tñ de modo
 a iij & occasi

*mundus q̄ litera om-
 natus est*
 Tyrannides
 mendicantiũ

Ceremonia.

Articuli
 Lutheri.

& occasione disputo. Ausus est Lutherus de indulgentijs dubitare, sed de qui-
 bus alij prius nimis impudenter asseuerauerat. Ausus est moderatius loqui de
 potestate Romani Pontificis, sed de qua isti nimis immoderate prius scripserat
 quorū p̄cipue sunt tres Prædicatores, Aluarus, Syluester, & Cardinalis S. Sixti
 Ausus est Thomæ decreta cōtemnere, sed quæ Prædicatores pene p̄ferūt euan-
 gelij, Ausus est in materia cōfessiōis scrupulos aliq̄s discutere, sed in qua mor-
 nachī sine fine illaqueat hoīm cōscientias. Ausus est ex parte negligere schola-
 stica decreta, sed q̄bus ipsi nimīū tribuūt, & in q̄bus nihilomin⁹ inter se dissen-
 tiunt. Postremo quæ subinde mutant, pro ueteribus rescissis inducentes noua
 Discruciabat hoc pias mentes, cū audirēt in scholis fere nullū sermonē de do-
 ct̄ina euangelica, sacros illos ab eccl̄ia iam olim p̄batos autores, haberi p̄ an-
 tiquatis, immo in sacris concionibus minimū audire de Christo, De potestate
 Pontificis, de opinionib⁹ recentīū fere oīa. Torā orationē, iam palam quæstū
 ambitionē, ac fucum præ se ferre. His imputandū opinor, etiā si qua int̄peran-
 tius scripsit Lutherus. Quisquis fauet euangelicæ doctrinæ, is fauet Romano
 Pōtifici, qui huius primus est præco, cū ceteri episcopi sint eiusdē p̄cones oēs.
 Episcopi Christi uices gerunt, sed inter hos p̄cellit Roman⁹ Pontifex. De eo
 sic sentiendū est, q̄ nulli rei magis faueat q̄ gloriæ Christi, cuius se ministrū
 gloriat̄. De hoc pessime meretur, qui p̄ adulationē illi tribuant, quod ne ipse
 agnoscit, nec expedit gregi christiano, & tñ qui mouent has tragædias nō fa-
 ciunt studio Pontificis, sed huius p̄tate ad suū quæstū, suāq̄ tyrannidē abutun-
 tur. Habemus (ut arbitrō) Pontificē piū, sed in tantis rerū fluctibus plurima
 sunt, q̄ ille ignorat, quædā, etiā si uelit, nō potest obtinere. Sed, ut inq̄t Maro,
 fert̄ equis auriga, nec audit currus habenas. Huius igit̄ pietatē adiuuat, qui ex-
 hortat ad ea, q̄ maxime Christo digna sunt. Obscurū nō est, esse q̄ sanctitatem
 illius incitent aduersus Lutherū, immo aduersus oēs qui audēt aduersus illos
 dogmata mutire, sed maximis p̄cipib⁹ magis spectādū, qd̄ uelit p̄petua uolū-
 tas Pontificis, q̄ obsequiū īprobitate extortū, iam quales sunt autores huius
 tumultus possem uerissime demōstrare, nisi metuerem, nedū ueridicus esse p̄-
 go, uidear maledicus. Multos noui familiariter, multi quales sint, æditis libris
 declararūt, nec in ullo speculo magis relucet imago mētis & uitæ. Atq̄ utinā
 isti, qui sumūt sibi censoriā uirgulā, qua quos uelint eijciant de senatu christia-
 norū, penit⁹ imbibissent doctrinā & affectū Christi, ea nō cōtingit nisi animis
 ab omni cupiditatū huius mundi sorde defecatis. An isti tales sint, id mox ex-
 periet, qui cū illis agat de re, quæ ad quæstū, aut gloriā, aut uindictam eorū p̄ti-
 net. Utinā possem insinuare animo celsitudinis tuæ, quæ sup̄ his rebus & p̄pe-
 cta habeo & cōperta. Nam me decep̄ meminisse modestiæ christianæ. Hæc eo
 liberius dico, quod modis omnibus sum a Reuchlini, Lutheriq̄ causa alienis-
 simus, nec em̄ ipse uelim eiusmodi scribere, nec eam doctrinā mihi arrego, ut
 ab alijs scripta uelim tueri, sed mihi nō tēpero, quū illud mysteriū aperiā, istos
 longe alio tendere, q̄ ore præ se ferant. Iam pridē male habet eos, efflorescere
 bonas literas, efflorescere bonas linguas, reuiscere ueteres autores, quos an-
 te hac exedebāt tineæ, puluere optas, mundū ad fontes ipsos reuocari. Timēt
 suis lacūnis, nolunt uideri quicq̄ nescire, metuūt ne quid eorū maiestati dece-
 dat. hoc ulcus cū diu presserint, nup̄ tñ erupit dolore uincente dissimulationē
 anteq̄ exirent libri Lutheri, iam magnis studijs hoc agebāt, maxie Prædicato-
 res & Carmelitæ, quorum utinam plurimi nō essent sceleratiores, q̄ indocti.
 ubi libri Lutheri p̄disissent, uelut ansam nacti, coeperūt linguarū, bonarū litera-
 rum

Aluarus
Syluester.
Caictanus.

Romanus
Pontifex.

Notabile.

Cōtra inq̄si-
tores & the-
ologitas.

Floret literæ

rum Capnionis, ac Lutheri, immo & meā causam eodē asce cōplecti, non solū male inferentes, uerū etiā male diuidentes. Primū em̄ quid rei studijs cum fidei negotio; deinde qd̄ mihi cū causa Capnionis ac Lutheri: Sed hac arte cōmiscuerūt, ut cōmuni iuidiā degratārēt oēs bonarū literarū cultores. Porro rē nō sincero anio geri, uel ex hoc licet cōiicere, cū ipsi fateant nullū esse, neq; ueterum, neq; recentiuū autorū, in q̄ nō reperiant errores, etiā hæreticū facturi, si qs̄ p̄tinaciter defendat. Cur ceteris omissis in unū tm̄, aut alterū inquirūt tā odio se? Non inficiant in multis errasse Aluarū, in multis Cardinalē sancti Sixti, in multis Syluestri Prælatē, de his nulla mentio, quia Prædicatores sunt, in unū Capnionē clamat, q̄a linguas caller, In Lutherū, quē isti putant nostris literis p̄ditum, cū eas tenuiter attigerit. Multa scripsit Lutherus imprudēter magis q̄ impie, quorū hoc istos habet pessime, quod Thomæ nō multū tribuit, quod minuit quæstū Veniarū, q̄ ordinibus Mendicantiū parū tribuit, quod Scholasticis dogmatibus nō tantundē deserit, quātū Euangelij, qd̄ negligit humanas disputatorū argutias. Hæ nimirū sunt hæreses intollerabiles. Sed his dissimulatis prætexūt inuidiosa apud Pontificem, homines tm̄ ad nocendū & concordēs & callidi. Olim etiā reuerēter audiebāt hæreticus, absoluebat si satisfaciebat, sin cōuictus p̄stitisset, extrema pœna erat, nō admittebat ad catholicā & ecclesiasticā comunionē. Nūc alia res est hæreseos crimen, & tm̄ ob quālibet leuē causam hoc statim habēt in ore. Hæresis est. Olim hæreticus habebāt, qui dissentiebat ab euangelij, ab articulis fidei, aut his q̄ cū his parem obtinerēt autoritatē. Nunc si quis unq̄ dissentiat a Thoma, uocat hæreticus, immo si qs̄ a cōmentitia rōne, quā heri Sophista q̄spiā in scholis cōmentus est. Quicqd̄ nō placet, quicqd̄ nō intelligūt, hæresis est. Græce scire, hæresis est: expolite loqui, hæresis est. Fateor graue, crimē est uitiatæ fidei, sed nō oportet quoduis trahere in questionē fidei. Et qui tractāt fidei negociū, debēt ab omni specie ambitionis, q̄stus aut odij, uindictæq; p̄cul abesse. At qd̄ isti præ se ferant, qs̄ est qui non uideat: quorū cupiditati si semel licentiæ frena laxent, passim incipient sæuire in optimi cuiusq; caput. Postremo minitabunt̄ ipsis episcopis, atq; ipsi etiā Romano Pontifici, quod non recusabo q̄ minus falsum uideat, nisi iam a quibusdā fieri uidemus. Quid ausit ordo Prædicatorū, ut ne quid aliud adferā, Hieronym⁹ Sannanorola, & Bernēse facinus admonere nos debet, nō renouo ordinis infamiam sed admono qd̄ sit cauendū, si illis successerit, quicqd̄ temere tentarint. Quicqd̄ adhuc diximus, extra causam Lutheri est. De modo tm̄, ac periculo disputamus. Causam Capnionis Roman⁹ Pōtifex ad se recepit, Lutheri negociū delegatū est academijs, q̄cqd̄ hi p̄nunciabūt, citra meū piculū fuerit. Ego semp̄ caui, ne qd̄ scriberē obscœni, ne qd̄ seditiosi, ne qd̄ alienum a doctrina Christi, nec unq̄ sciens, uel magister erroris, uel autor tumultus fui. Oīa passurus citi⁹ q̄ seditiōnē excitaturus. Hæc tm̄ certis de causis uolebā esse nota R. D. T. non ut illi consulā aut præeam, sed ut si conent̄ aduersarij bonarū literarū abuti prætextu dignitatis tuæ, certius possit hisce de rebus, quod optimū sit statuere, quæ mea sententiā q̄ magis abstinebit ab hac causa, hoc rectius consulat suæ tranquillitati. Methodū tuæ celsitudinī dicatam recognoui, & auctario non mediocri locupletauī. R. D. T. incolumē, ac florentem, in æternū seruet Christus Opt. Max. Louanij Calendas Nouemb.

Hæreseos lap-
bes inuritur
facile.

Prædicatores

Hæresis non
stro xuo.

Capnion.

Erasmus Roterod. E. R. T. D.
addictis.

a iij